

PILAR EYRE

Un perfecte cavaller

Columna

PILAR EYRE

UN PERFECTE CAVALLER

Traducció de Sabina Galí i Eugènia Bertran

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

TÍTOL ORIGINAL: *UN PERFECTO CABALLERO*

PRIMERA EDICIÓ: OCTUBRE DEL 2019

© PILAR EYRE, 2019

© DE LA TRADUCCIÓ: SABINA GALÍ, EUGÈNIA BERTRAN I XAVIER RODRIGO, 2019

© EDITORIAL PLANETA, S.A., 2019

© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U., 2019

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-2576-6

DIPÒSIT LEGAL: B. 19.304-2019

FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

WWW.COLUMNAEDICIONS.CAT

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a **ecològic**
i procedeix de boscos gestionats de manera **sostenible**.

I

Va ser una cosa que em van explicar i que vaig imaginar. La primera, la meva mare, que em va parlar amb sorpresa i una mica de por d'en Maurici Casasnovas, de la seva història, del seu món, que també era el d'ella. Una història amb un començament que només em puc representar el dia que la columna de Yagüe per fi va entrar a Barcelona. Com en una boira, veig el moment al qual no vaig assistir —jo ni tan sols havia nascut—, però m'irromp dins el cap amb tanta vivor perquè encara em sembla sentir la mare explicant-me qui havia estat i què havia fet aquell home, que era una espècie de déu i una espècie de dimoni.

Al lluny, per un carrer de la vora de les casernes de Pedralbes, se sentien els últims trets de morter i una avioneta solcava el cel, tan baixa que se li veia el fuselatge com si fos de paper. En Maurici Casasnovas Feliu, un requetè rossenc i guapo, amb ulls de ninetes febrils i pestanyes tan llargues com les d'una dona, va agafar el braç del seu company i li va dir en to urgent:

—Tu, Jaume, collons, espera.

L'olor! Volia aspirar profundament aquella olor i deixar que l'envaís; era una olor reconeguda, esperada, desitjada feia temps. Si fos cec, per l'olor hauria sabut que arribava a la seva ciutat. A Barcelona. No sabia quant de temps feia que plovia, potser des que la guerra havia començat, i els camps conreats de color granat i verd clar de la Diagonal estaven amarats d'aigua, el terra brillava com el xarol i els arbres deixaven caure reguers de líquid mercurial, com si tots s'haguessin convertit en desmaís. Però no era l'olor de la pluja el que el commovia fins al moll de l'os! Però si a Codo el cel s'obria com una fruita madura per deixar caure un diluvi sobre els combatents! Olor de pluja, qui la necessita! Qui necessitava la pudor que desprenien les trinxeres, de budells sagnants, fongs i matèria fecal quan s'inundaven d'aigua!

A Codo, a la província de Saragossa, un poble del qual en Maurici no havia sentit a parlar mai, hi van anar cent vuitanta-sis requetès, i només en van sobreviure quaranta-quatre. Els cadàvers suraven, n'hi havia que eren un bolic de roba i sang, mentre que d'altres estaven impecables, fins i tot amb la boina vermella encasquetada encara al crani com si es disposessin a passar revista, i aquells amb la barbeta partida com un artista de cine els havia de retirar amb totes dues mans per poder caminar. I, tot i que sabia que eren sords, perquè eren morts, es disculpava:

—Perdona, camarada.

Una olor única, dolça, la de la sang, olor de ferro que se sent no al nas, sinó a les mandíbules, que no voldria haver conegut mai!

L'olor de la ciutat d'en Maurici era la de la sal neta i innocent del Mediterrani, l'olor dels estius a Sitges, la de les tardes mandroses estudiant una assignatura pendent,

la de les cuixes dures i els sospirs tous de la criada al quarto de la planxa.

Era gener i feia fred, aquell dia 26 de 1939, mentre les tropes nacionals arribaven a Barcelona, però per a en Maurici l'evocació de la seva adolescència va ser tan impressionant que es va obrir el capot d'una manotada i es va descordar la camisa, que va deixar al descobert una creueta d'or sobre el pit pelut. Volia respirar a plens pulmons i per tots els porus del cos, no només l'olor de la seva ciutat, sinó també la de la seva vida anterior.

Quan va començar la guerra, tenia vint anys, i ara, cent.

—Tu, beneit del cabàs, agafaràs una pulmonia de cal Déu.

Tant li feia! Li hauria agradat despullar-se i rebolcar-se per terra, pernejar, ficar la cara al fang, diluir-se en la terra. Però la fila del darrere el va empènyer, el va obligar a caminar gairebé a batzegades, perquè portava les botes lligades als turmells amb cordes i els pantalons li queien, no perquè s'hagués aprimat, que també, sinó perquè eren d'en Ramón Irigoyen, un requetè mort al front de Somosierra, que era més gros que ell. I tan fosc de pell que l'anomenaven el Negus. Mentre agonitzava cantava «Corazón santo, tú reinarás».

I apartava aquest pensament per omplir-se d'un altre: com es deia el balandre que li va regalar el seu pare? El primer, *Somni*; el segon, *Ona*. Quins són els noms de la rosa dels vents? Mestral, tramuntana, gregal... Per què ningú se'n recorda, ja? Les dues primeres files del terç de requetès de Montserrat que van entrar per alliberar Barcelona del jou dels rojos parlaven català. Ho havia exigit el general Yagüe:

—Vull que aquests nois carlins siguin els primers que

entrin a Barcelona per alliberar-la del jou roig, perquè es vegi que nosaltres no odiam Catalunya ni els catalans, sinó que els donem la mà perquè s'incorporin al nostre gran projecte: l'Imperió!

El general Monasterio, oficiós, va pretendre anar més enllà:

—En comptes de boina, seria una nota simpàtica que portessin barretina.

El general Yagüe va fer un gest d'impaciència. Per què un idiota com aquell havia arribat a general?

—Calli, cony... Com vol construir la nova Espanya amb barretina? A més a més, pensi que els andalusos, amb tota la raó del món, exigirien anar amb barret cordovès.

Després, ja asserenat, va deixar de banda la retòrica buida que ni ells mateixos entenien per treure's les ulleres amb vidres de cul de got, netejar-les, tornar-se-les a posar i remugar, mirant cap a una altra banda:

—I a més, entraran primer perquè s'ho mereixen.

Dels mil sis-cents requetès catalans que havien començat la guerra, quasi la meitat havia caigut en combat. La majoria havia mort al front d'Aragó; la resta s'havia anat dessagnant a poc a poc, combatent amb ferocitat, escassa instrucció i les seves velles carrabines Måuser, a Punta Targa, al front de La Serena, a Vilalba dels Arcs, a Valsequillo, això sí, sense perdre el costum diari de resar el rosari. Tots eren molt joves.

Havia estat en Jaume Bofill, ara Jaime, que anava al costat d'en Maurici i lluïa un bigotet fi a l'estil de l'Errol Flynn, qui l'havia guanyat per a la causa. Quan estaven a punt de mobilitzar-lo perquè era de la quinta del 37, li va suggerir que s'incorporés al bàndol nacional a Burgos, on ell s'ha-

via allistat. «Ves fins a França i torna a entrar per Sant Sebastià, els requetès som de bona família... Hi ha els Carralt, l'Isidro Ribes, en Pepe Muntadas... No deus voler lluitar amb els rojos contra nosaltres! El teu lloc natural és aquí, t'esperem».

Quan en Maurici va rebre la carta, va demanar al xofer del seu sogre el seu guardapols i la gorra amb visera de xarol, que es va calar fins a les celles perquè no se li veïessin els cabells, que portava força llargs. Li havien dit que així s'assemblava a en Carlos Gardel. Sense papers, confiant en la seva sort, va pujar a un tren que anava a Portbou. Un milicià molt jove, que portava un trabuc més gran que ell, se li va encarar i li va deixar anar:

—El salconduit, que tens cara de capellà.

En Maurici es va veure perdut, però va voler morir com deien que morien els herois, cridant visca Déu, la Pàtria i el Rei. Quan ja obria la boca i ajuntava els llavis per lliurar-se a aquesta valentia pòstuma i insensata, el milicià, amb un cop de culata, li va treure la gorra per veure si anava tonsurat. Van caure en cascada els rínxols abundants d'en Maurici. Tot el vagó es va posar a riure, i el milicià, sentint-se ridícul, se'n va anar sense demanar-li més documents.

Quan es van trobar a l'hotel Perla, de Pamplona, en Jaime li va deixar anar, amb un somriure immens:

—D'aquí a un parell de setmanes ens en anem al front!

En Maurici va fer el gest de saludar el seu amic a la romana, ho havia assajat llargament davant del mirall i es pensava que l'afavoria i que li sortia molt bé, però en Jaime li va donar un cop al braç i li va murmurar:

—Deixa-ho estar..., no cal.

Se'n va avergonyir, va fer veure que allò de la salutació

havia estat un espasme muscular, però en Jaime li va somriure amb una punta de desdeny, com si fos una criatura, perquè ell era deu mesos ben bons més gran que en Maurici.

Ara, dos anys justos després, corria la brama que a en Jaime li concedirien la Cruz Laureada de San Fernando individual, per haver servit de missatger travessant les files enemigues, una gesta que en el seu cas encara tenia més mèrit perquè era un gegant de dos metres i treia el cap pels parapets enemics com si fos un periscopi. Mentre es fumaven el cigarret de després de dinar, l'hora més tranquil·la perquè l'adversari feia la migdiada, amb el Màuser entre les cames, la boina al clatell, comentaven com rebria Barcelona els vencedors. En Maurici advertia al seu camarada amb enveja, perquè les dones el feien tornar boig, malgrat que ja era casat:

—A tu, amb la medalla, les noies se't tiraran al coll.

L'altre li havia restat importància, però de moment, entrant a Barcelona, les noies no apareixien per enlloc. Tot i que intentaven fixar la vista endavant, de cua d'ull escodrinyaven el Club de Polo, on en Maurici havia fet el primer petó a la Conxita.

Era ella qui li havia dit, passant-li la mà pels cabells:

—Si els tinguessis més llargs t'assemblaries a en Carlos Gardel.

Ell li havia atrapat la mà, l'hi havia fet un petó i li havia dit que per ella se'ls deixaria créixer. Després li havia ensenyat a fumar i havia canviat el cigarret pels seus llavis.

A la quadra del seu cavall Milord l'havia posseït per primera vegada. Era la nit del 23 de juny, i havien estat a la revetlla que se celebrava cada any a la pista de polo, damunt la qual posaven un terra de fusta per no fer malbé l'herba. S'havien assegut a la taula dels pares. L'Agustí Prat

i en Joan Casasnovas pertanyien al sector llaner del gremi de fabricants de Sabadell i, encara que es coneixien de tota la vida, no s'havien fet més íntims fins a les trobades de la federació internacional que tenien lloc a Europa.

Com que l'Agustí era viudo portava la seva filla de parella, tot i que només tingués setze anys i encara no hagués estat presentada en societat. La mare d'en Maurici deia: «És bufona, aquesta nena, i molt educada».

En Maurici havia begut molt, i estava marejat, però tot i així havia tret a ballar la Conxita. Quan la Crazy Boys Orchestra va començar amb els seus ritmes esbojarrats, la parella ballava tan junta que la boca d'en Maurici estava enganxada a l'orella de la Conxita, murmurant-li paraules seductores que a ella li van agradar. Després va estirar la noia per emportar-se-la als estables. No va fer falta exercir gaire pressió, perquè la Conxita el seguia amb tanta docilitat que semblava una entrega submissa.

Als estables, ell va estar maldestre, silenciós i precipitat.

Li havien dit que ara les quadres del Club de Polo eren buides, perquè el comitè revolucionari havia confiscat els cavalls com a carn per al consum. El Milord tenia els ulls àrabs, rivetats de fosc, i movia el cap amunt i avall. Però no, no hi havia de pensar, en això. Li va cridar l'atenció que, enfront del Palau Reial, un pastor amb samarra menés un ramat de cabres, que es van acostar a beure tranquil·lament als estanys on el nen Mauriciet portava els seus vaixells per fer-los navegar. El pastor es va posar ostentosa-ment d'esquena i va escopir a un costat. L'únic acte de coratge que veuria en aquella llarga postguerra!

Un dos, un dos, la vista endavant, entraven a Barcelona. Hi havia fotògrafs que caminaven al mateix pas que

ell i que prenien imatges. Venien amb ells des del front, triant angles, enfocant, ajustant l'objectiu de les càmeres com si fossin immunes a les bales; la seva actitud purament professional sempre impressionava en Maurici.

Però, bé, al final havien guanyat. Havien guanyat! Formaven part de l'exèrcit vencedor! Home, a veure, faltava l'últim objectiu, Madrid, i al Montsec els anarquistes encara presentaven batalla (aleshores en Maurici no sabia que seixanta mil homes haurien de morir encara, esclafats contra els parapets després d'un combat agonitzant, destrossats per aquella perfecta màquina de fer la guerra en què s'havia convertit l'exèrcit de Franco). Però ja ho deia la Celia Gámez en una entrevista a l'*Estampa*, en la qual exhibia un somriure falsament ingenu i uns ulls perversos i turmentats: «eso está chupao». I també, «hemos pasao».

El coronel Arias, al capdavant del terç de requetès Virgen de Montserrat, portava el banderí que havien brodat les dones de Pamplona. Al seu costat, en Nazario Giol, que havia perdut el fill a Codo, feia onejar la gran bandera del terç. Com formigues feroços, els vencedors anaven escampant-se per la ciutat, les divisions navarreses arribaven pel Tibidabo, els legionaris entraven per Vallcarca, les forces de Yagüe conquerien Montjuïc i alliberaven mil dos-cents presoners, que clavaven els genolls a terra plorant i donant gràcies als seus salvadors.

A la Diagonal, un tramvia bolcat els impedeix el pas i han de rodejar-lo, encara se sent l'esclafit discontinu d'una metralladora. Però, a mesura que es van acostant al centre de la ciutat, comencen a aparèixer a banda i banda de l'avinguda grups de persones, dues, tres, una dotzena, d'aspecte macilent, en silenci, aguantant paraigües, d'altres agitant tímidament unes banderetes improvisades, de paper pintat.

Alguns es recolzen en crosses perquè els falta una cama, d'altres porten el braç en cabestrell, un va amb el cap embenat. Un grup de dones vestides amb el luxe barat dels prostíbuls aixequen el braç i allarguen la mà amb malaptesa avergonyida. En Maurici es fixa sense voler en una, que té a les galtes les rosasses típiques dels tuberculosos. Ella mal interpreta la seva mirada i es passa les mans insinuants al llarg del cos, intentant redreçar el seu pit descarnat mentre dirigeix un gest vague cap enrere, on hi ha uns sacs amuntegats, restes segurament d'un antic parapet.

En Maurici fa que no amb el cap i nota la desil·lusió de la dona, i en la seva manera d'apartar els ulls i mirar cap a un altre cantó també s'adona que li ha ferit l'orgull.

—Casanova! —riu en Jaime.

Una nena va sorgir de sobte del no-res i es va ficar entre les cames d'en Maurici; era molt petita, però tenia la mirada adulta. Va allargar cap a ells unes manetes brutes i va dir amb veu ronca:

—Vull pa.

En Jaime i en Maurici es van arronsar d'espatlles amb impotència, ells també feia un dia sencer que no menjaven res. Un noi de Sabadell, que casualment era un obrer de la fàbrica del seu pare, es va furgar les butxaques i en va treure una estampa, que va allargar a la nena. Ella va observar estranyada aquell tros de paper amb una imatge que no sabia què representava... La va girar, la va mirar per tot arreu i, al final, se la va acostar a la boca i va començar a mastegar-la.

Des del golf de Pedralbes, sense alè, un grup d'adolescents amb pantalons bombatxo, ells, i faldilles de quadres, elles, va començar a córrer al mateix temps que les tropes, agitant banderes i cridant bojament:

—¡Viva Franco, arriba España!

El capellà va contestar amb sobrietat:

—¡Viva Cristo Rey!

Un d'ells era el seu germà Miquel. El reporter Antoni Campaña li va fer una fotografia amb la boca oberta i els ulls desorbitats, que l'endemà apareixeria a *La Vanguardia*.

Encara que en Maurici intentava somriure, no podia. I no perquè no ho hagués fet durant la guerra. L'hi havia dit el seu coronel quan l'havia sorprès enmig d'una riallada, perquè el noi de Sabadell imitava molt bé en Charlot. Una riallada que se li havia glaçat als llavis quan es va aixecar i va haver de quadrar-se davant del seu superior, perquè aquell dia havien tingut set baixes:

—No es preocupi, Casasnovas, a la guerra es riu molt.

Els víctors augmentaven, la multitud anava creixent a banda i banda del passeig, en Maurici mirava els seus companys i ells també intentaven somriure. Tots portaven les boines vermelles amb la borla sobre l'orella, però en Maurici li va fer una estrebada perquè el feltre gairebé li tapés l'ull esquerre. Quan va arribar a la plaça que fins llavors s'havia dit Germans Badia, no volia mirar, però va mirar. A la finestra del primer pis de l'immens edifici en forma de ferradura, sobre el rètol d'una cerveseria també plena de gom a gom, Mery, amb gent enfilada a les cadires, nens asseguts a les espatlles dels seus pares i algun gos zigzaguejant entre les cames i lladrant, va veure la Conxita.

Treia el cos per fora de la barana com si volgués saltar, però després es ficava cap dins perquè anava amb roba d'estar per casa i la senyora Casasnovas no podia exhibir-se en bata com si fos la portera. El serrell ros li brillava, i la maneta se li movia al capdavant del braç com la d'una nina.

En l'última carta que li havia enviat des del mas d'Aguilar, on havia passat tota la guerra, escrivia amb la seva lletra punxeguda de col·legi de monges: «Tinc ganes que s'acabi aquest rebombori per menjar lioneses de nata i merengues sense parar, encara que després tingui mal de panxa».

Rebombori. I quin rebombori!

Al seu costat, traient el cap a penes per la barana, en Maurici va veure la seva mare, disminuïda, vella, vestida de dol, que cridava:

—Fill, fill!

Per dins ell també la cridava: «Mare, marona, mareta, mamà, què fa sense el seu fill?». «Em veurà canviat, potser no em reconeixerà», pensava.

Podia intuir-se l'ombra del seu sogre al darrere, amb una gran bandera vermella i groga no gaire a la vista per si de cas, podria ser que aquells païos duressin quatre dies i tornessin els «altres», i valia més no significar-se; no significar-se havia estat la seva regla durant els tres anys de guerra. I si en Maurici hagués tingut poders sobrehumans, hauria pogut veure que una mainadera sense uniforme, segurament una monja camuflada, portava en braços l'hereu, que havia estat concebut en una quadra de cavalls de polo. Havia nascut amb una pelussa rossa i en Maurici aparentava suspicàcia:

—És del mateix color que la palla de la quadra.

La innocent Conxita reia, tot i que no sabia gaire bé de què.

I més enrere quedaven, encara que en realitat no hi fossin, les xemeneies de la fàbrica, i les tundidores! No va poder evitar que els ulls se li humitegessin. Les tundidores! *Tundidora* era la primera paraula que havia pronunciat en la vida! Mentre els altres nens deien *papà* i *mamà*,

ell va tardar molt a parlar, però quan s'hi va decidir va pronunciar amb perfecta claredat: «Tundidora».

No hi havia cap dia que el pare no comentés els problemes que li donaven les tundidores, les màquines de ganivetes per polir la llana, que solien avariar-se amb perversa contumàcia. El pare, poc inclinat a les expansions emocionals, en sentir-l'hi dir, havia exclamat amb veu humida:

—Aquest nen porta el negoci a la sang.

Recordant el pare mort, en Maurici continuava somrient, però al mateix temps tenia els ulls negats de llàgrimes.

En aquell moment en Jaime Bofill també plorava, i el boina vermella Puig, i l'estudiant de Medicina Antoni Conill, ara Antonio, que havia hagut d'exercir de metge encara que només havia cursat primer de carrera, i fins i tot uns germans trigèmins que havien sobreviscut miraculosament a la campanya i que ningú sabia com es deien en realitat, i plorava el coronel Arias..., i fins i tot el cel plorava sobre els seus caps.

—Mauricio, cony, semblen marietes.

I no es va adonar que *Maurici* s'havia transformat en *Mauricio*, i que, a pesar del que havia dit el general Yagüe, potser mai més tornarien a parlar en públic la tendra llengua de la seva infància. Però no va tenir temps de veure que uns nois s'havien enfilat en una llarga escala per arrencar la placa que deia Germans Badia i col·locar-hi una foto del protomàrtir José Calvo Sotelo, que al cap de pocs minuts es va desfer sota la pluja.

El clàxon d'un cotxe va començar a entonar «La cucaracha» i d'altres el van seguir; primer pocs, després desenes. Als balcons surten ancians amb bata i nens petits que s'aferren als barrots, mentre la resta de la família és al

carrer: corren en grup cridant, volen ser els primers. Però hi ha moltes cases de la Diagonal amb les finestres tancades, com ulls cecs.

Del portal del palauet Parellada, a la cantonada del carrer Muntaner, van veure sortir un home amb l'uniforme blau Maó dels porters estrenyent-se l'estómac, conduït per dos soldats a cops de culata. Portava sang a la cara. Tothom evitava mirar-lo i li donava l'esquena, com si fos invisible. No gaire lluny es va sentir una ràfega de metraladora, els comerços tenien tires de paper encreuades sobre el vidre dels aparadors i sonaven trets aïllats. Potser eren petards.

No hi havia gats. On eren, els gats de Barcelona?

Ni coloms, on eren els coloms?

Llevant, xaloc, migjorn...

Enfront de l'església de Pompeia, les cinc germanes Eyre, la Marina, l'Esther, la Maruja, la María Dolores i l'Ofelia, amb vestits a la moda de tres anys enrere, agiten rams de clavells pansits i començaven a entonar amb no gaire bona veu:

Cara al sol...

L'Antonio era el més petit dels vuit germans, fills d'un jutge gallec. I, malgrat que només tenia quinze anys, havia estat una setmana a la txeca de Vallmajor. Ara improvisava amb una veu plena de galls:

...con la chaqueta... nueva...

Però el gran, en Paco, falangista insurreccionat el 19 de juliol, que des de llavors havia estat amagat a les golfes de la casa d'una antiga criada, i que era l'únic que co-

neixia l'himne, es va posar a cantar estentòriament amb la seva veu greu de fumador empedreït:

...con la camisa nueva
que tú bordaste en rojo ayer...

En Maurici va saludar amb un gest un altre dels germans, en Vicente, amb qui havia compartit un únic curs a l'escola d'Arquitectura, interromput per la guerra. Cap dels dos no tornaria a les aules. Però en Vicente es va allunyar de la família i se li va acostar, es van abraçar pit contra pit i es van separar amb rudeses, sense dir res de res.

En Vicente també era falangista. Estava primíssim, les orelles li sobresortien a banda i banda del crani, que portava del tot pelat, però no estava pàl·lid com el seu germà, sinó molt moreno, perquè havia pres el sol d'hivern al pati de la presó Model, on havia estat pres i condemnat a mort dues vegades. A en Maurici l'hi havia explicat la seva mare en una carta: «Al teu amic Vicente, el fill del jutge, l'afusellaran un dia d'aquests amb el fill de l'amo dels magatzems El Águila, el que forma part del gremi amb el teu pare».

Al final no l'havien afusellat, acabava de sortir tranquil·lament de la presó, després que el director hagués entregat les claus a un comitè de presos, abans de fugir cap a la frontera. Altres reclusos, entre els quals hi havia el noi Bosch Labrús, el d'El Águila, sí que havien estat afusellats al Col·lell. Una última atrocitat d'una guerra atroç.

La primera cosa que havia fet en Vicente en arribar a casa seva, al carrer Muntaner, havia estat afaitar-se el cap infestat de polls.

—Garbí, ponent... —tenia ganes de cridar en Maurici—, tramuntana, gregal, mestral...

Volia tapar-se la cara amb les mans, com feia quan era petit. Si no hi veies, el món deixava d'existir.

A la cruïlla de la Diagonal amb el passeig de Gràcia van haver d'aturar-se perquè passés el cos motoritzat que venia des de Sant Gervasi, els carros de combat de l'exèrcit marroquí i la resta de les tropes amb els oficials a cavall, que miraven la multitud amb la jactància i la displicència típiques dels oficials de cavalleria. Petardaven els camions, els carros s'encallaven i tornaven a arrencar a salts com erugues maldestres, els cavalls s'encabritaven, relliscaven sobre l'asfalt mullat, renillaven amb por i se sentia el plof de les bonyigues quan queien a terra.

Una centúria de la Falange, amb camises blaves en les quals encara es veien els secs amb què havien estat plegades, amb les mànigues a mig braç, corretjam i botes brillants, desfilaven marcialment i feien riure els militars de debò, per als quals aquells petimetres no deixaven de ser unes criatures jugant a la guerra.

En Jaume i en Maurici es van mirar, es van donar uns cops de puny fraternals i es van dir sense veu: «Ara ens en podríem anar a casa..., ningú ens trobaria a faltar».

I de sobte aquella casa nova que havia somiat tant, els braços de la seva dona, aquell fill que gairebé no coneixia, la seva mare, l'olor de totes les mares, la fàbrica, els obrers de tallers, el despatx a la Rambla de Sabadell, les tundidores, les posades de llarg al palauet Parellada, la dolçor i l'amabilitat de la vida d'abans de la guerra, la seva pròpia vida, en definitiva, li va semblar inassequible, llunyana, perduda, impossible.

Havia sentit la por de la mort, havia après a matar.

Com podria tirar endavant amb tot això? Ara sentia la por de la vida, d'avançar.

Es va asseure a la vorera amb una ànsia molt gran al pit, com si tingués un infart. Es va estirar a terra, es volia morir.

Es volia morir. Va buscar a cegues el percussor de la pistola que portava al cinturó. No seria el primer de la família a fer-ho. Va pensar si al seu pare li havia costat gaire de fer-ho. A sota la barbeta estaria bé, en aquella part tova ara coberta per la barba, amb el cap endarrere; un tret transversal.

Ningú s'ho explicaria. Com ningú s'havia explicat la mort del seu pare.

Quin misteri hi devia haver, al darrere?

El trimotor d'abans va volar encara més baix, fent un tirabuixó, i tothom va cridar amb recel, perquè fins ahir aquests mateixos avions deixaven anar uns artefactes de tres-cents quilos que mataven la gent. Però es veia l'aviador saludant amb el braç allargat i la mà oberta per la finestreta i els «oh!» es van convertir en «ah!».

Tothom aplaudia, esclataven les botzines de les fàbriques i les sirenes dels vaixells. Però una dona carregada amb un fardell i un nen aixafat contra el pit fugia arrambant-se a les parets; se sentien tumults als carrers laterals, curses, plors.

—Déu meu, Déu meu!

I de sobte, per primera vegada en molts mesos, es van encendre de cop els exigus fanals de quinze watts.

A en Maurici li va relliscar la pistola de la mà i es va enfonsar no en els braços pàl·lids i prims de la seva dona, sinó en les cuixes dures de l'Antonia, en el borrisol fosc, el principi del món, «corazón santo, tú reinarás». Molt a prop, massa, sonaven trets secs com bufetades.